Emro Science and Education
Open-access scientific journal
Journal homepage: https://journal.emro.uz
OPEN ACCESS

CONFERENCE PAPER OPEN ACCESS

Vol. 1 No. 2 (2024) · “Raqamli iqtisodiyot sharoitida moliyaning dolzarb muammolari, yechimlari va istiqbollari” mavzusidagi ilmiy-amaliy...

–xo’jalik yurituvchi subyekt pul mablag’lari tushumi, ishlab chiqarishning rentabelligi va investitsiyalar daromadligining qanday darajalariga chiqishi mumkin va qay muddatlarda?

O‘z navbatida, joriy moliyaviy rejalashtirishning asosiy funksiyalari quyidagilardan iborat:

–ishlab chiqarish, investitsion, marketing, ilmiy-loyi-haviy va qidiruv faoliyatlarini hamda ijtimoiy loyiha-larni amalga oshirish uchun zarur bo’lgan moliyaviy resurs-larning hajmi va ularning manbalarini aniqlash;

–mahsulotni (ishni, xizmatni) ishlab chiqarish va sotish tannarxini rejalashtirish;

–pul oqimlarini rejalashtirish;

–butun xo’jalik yurituvchi subyekt doirasida foydani rejalashtirish (bashoratlash);

–investitsiyalarning daromadliligini rejalashtirish.

Moliyaviy rejalashtirish mamlakat milliy xo’jaligini rejalashtirishning tarkibiy qismi bo’lib, sotsial-iqtisodiy rivojlanish rejasining ko’rsatkichlariga tayanadi, moliyaviy tizim barcha organlarining faoliyatlarini muvofiqlashtirishga yo’naltiriladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Malikov T., Olimjonov O. Moliya. Darslik. – T.: “Iqtisod-moliya”, 2019. - 920 b.
2. J.Ergashev “Mahaliy budjet daromadlarini pragnozlashtirish hamda daromadlarni oshirish masalalari” (2023)
3. Qabulov .X.A “ Xududiy iqtisodiyot va mahaliy budjetlar imkonyatlarini oshirish yo’nalishlari”.
4. Haydarov .N.X “Mahaliy budjetlar” (2020)

RAQAMLI XIZMAT TURLARINI TAKOMILLASHTIRISH ORQALI BANK AKTIVLAR SAMARADORLIGINI OSHIRISH.

Urinov L.A.
TDIU Andijon fakulteti, “Mutaxasislik fanlari” kafedrasi assistenti

Annatatsiya: *Xozirgi vaqtda bizning davlatimizda olib borilayotgan iqtisodiy isloxatlari qatori boshqa sohalar bir qatori bank soxasida xam izchil isloxatlar olib borilmoqda. Bu o‘z navbatida ijobiy natijalar bermoqda. Respublikadagi mavjud iqtisodiy munosabatlar davrida shidadtli raqamli iqtisodiyot rivojlangan bir vaqtda tijorat banklarning moliyaviy vositachilik xizmat turlarini rivojlantirishning asosiy muommolardan biri xisoblanadi.*

Kalit so‘zlar: *Tijorat banklar, innavatsiya, mijoz, bank tovarlari, bank xizmatlari, tijorat banklarning aktiv va passivlari, IT.*

Published: 28.03.2024

Cite this article: Urinov L.A. (2024). Raqamli xizmat turlarini takomillashtirish orqali bank aktivlar samaradorligini oshirish. Emro Science and Education, 1(2). https://journal.emro.uz/public/maqola/173

© 2024 The Author(s). Published by Emro Science and Education. This is an open access article.

Tashkent State University of Economics Andijan faculty lecturer L. A. Urinau

Abstract : *Currently, in our country, among other areas, along with the economic resources carried out in our country, Kham is consistently carried out in the banking industry. This in turn gives positive results. At a time when the digital economy of shidadtli developed during the existing economic relations in the Republic, one of the main approaches to the development of financial intermediary types of services of commercial banks is noted.*

Keywords: *Commercial banks, innavasia, customer, bank goods, banking services, assets and liabilities of commercial banks, IT*

Jahon bank tizimini rivojlantirishning hozirgi bosqichi moliyaviy bozorlarda raqobat va inqiroz hodisalarining kuchayishi sharoitida davom etmoqda. Bank faoliyatini muvaffaqiyatli rivojlantirishning asosiy omillaridan biri bu-doimiy innovatsiyalar siyosatidir.

Hozirgi vaqtda innovatsiyalar-banklarning barqarorligini, raqobatbardoshligi ni va barqaror iqtisodiy o'sishining asosiy omillari hisoblanadi. Bank innovatsiyalari, bank faoliyatining katalizatori sifatida, yaniy bank biznesining hozirgi voqeliklari bilan bank innovatsiyalarining 3 ta asosiy katalizatoriga ajratib ko'rsatishimiz mumkin:

-Moliyaviy bozor va bank xizmatlari bozorlarining globallashuvi,

-Bank va nobank sohalar raqobatning kuchayishi,

-Global moliyaviy inqiroz.

-Proffessor I. T. Balabanovning fikricha, "Bank innovatsiyasi- bu yangi bank mahsuloti yoki operatsiyasi shaklida amalga oshirilgan bankning innovatsion faoliyatining yakuniy natijasi"dir.

Innovatsion faoliyat deganda esa "Innovatsiyalarni yaratish va amalga oshirishning tizimli jarayoni"tushuniladi. Boshqa tadqiqotchilar ham xuddi shunday nuqtai nazarga ega, Masalan: E. A. Zolotova, A. V. Kaltirin, V. S. Vikulov, P. V. Semikova. O. I. Lavrushinning so'zlariga ko'ra,"Bank innovatsiyasi yoki yangi bank mahsulotlari va xizmatlari to'plami — bu mijozlarga foyda olishga yordam beradigan yangiliklarni joriy etish orqali resurs potentsialini shakllantirish va joylashtirish uchun qulay shart-sharoitlarni yaratish jarayonida qo'shimcha daromad olishga qaratilgan bank faoliyatining sintetik tushunchasi"dir.

Shunday qilib, bank innovatsiyasi — bu yangi yoki takomillashtirilgan mahsulot yoki xizmat shaklida amalga oshirish, mijozlarning mavjud ehtiyojlarini yaxshiroq qondirishga yoki bankning resurs salohiyatini boshqarish jarayonida yangilarini shakllantirishga qaratilgan bankning ilmiy-texnik faoliyatining yakuniy natijasidir.

Bu asrda siz va men uchun nima o'zgardi! Tezlik! Biz tezda oldinga siljiymiz va hayotimizning yuqori sifatini ta'minlaydigan xizmatlar sekinlashishini xohlamaymiz. Ular nafaqat biz bilan birga balkim bizdan oldinda bo'lishlari kerak!

Tovar-pul munosabatlarida jarayonlarda, biz doimo banklarga muhtoj bo'lamiz. Ammo biz ularga yangi talablar qo'ymoqdamiz, vaholanki faqat xizmatlar doirasi bizning ehtiyojlarimizni qondirish uchun etarlicha keng bo'lgan joyda qolamiz.

Zamonaviy mijoz bankdan nimani kutmoqda? Bain & Company mutaxassislari iste'molchilarning banklarga bo'lgan ehtiyojlari va umidlarini umumlashtirdi va quyidagi ehtiyojlarni aniqladi. Bank mahsulotlari va xizmatlari to'g'risida ma'lumot topish oson va arzon bo'lishi kerak. Bank xodimlarining yordami istalgan vaqtda — telefon, internet yoki to'g'ridan-to'g'ri markazlar orqali bank mahsulot yoki xizmatni foydalanishingiz, masalan; mobil qurilmada to'lovni amalga oshirishni boshlab, so'ng operatsiyani kompyuterdan yakunlash. Shunda barcha kanallarda mahsulot yoki xizmatlarning narxi bir xil bo'lishi darkor.

Bank hisobvaraqlariga turli xil qurilmalardan kirish imkoniyatining berishi. Kundalik bank operatsiyalarining aksariyati raqamli kanallar orqali amalga oshirilishi xaridlar, to'lovlar va pul o'tkazmalarini smartfon yordamida amalga oshirish imkonini berishi. Operatsiyalarning xavfsiz, tez va arzon qilinishi. Aloqalar oddiy va arzon bo'lishi va unga javoban reaktsiyalar tezkor bo'lishi banklarda innovatsiyalardan foydalanish darqor.

Raqamli bank-bu nima? Bank sohasidagi bir qator yangiliklarni ko'rib chiqsak, masalan Rossiyaning eng yirik banklari masofaviy xizmatlarni rivojlantirishga, biznesni raqamli sohaga o'tkazishda kerakli miqdorda pul mablaglarini kiritishmoqda. Digitalizatsiyaning foydalanuvchisi mohiyatan-tezlik, – jarayonlarning-shaffofligi va o'zaro munosabatlarning soddalashishidir. Bu albatta mijozlar uchun qulay, ma'muriy xarajatlarining kamayishi banklar uchun foydalidir, — deydi bank SMP strategiya va marketing departamenti direktori Aleksey Ilyushenko.

- Asta-sekin ATM va terminallar atrof-muhitga o'tadi, markazlar murakkab mahsulotlar bilan shug'ullanadi yoki mijozlar bilan turli tadbirlar o'tkaziladigan joylarga aylanadi, muntazam operatsiyalarning soni qisqaradi. Bu mijozlarga taqdim etilayotgan bank xizmatlari doirasini kengaytirishga imkon beradigan raqamli muhitdir.

Bank mahsulotlari va xizmatlari asosi shundaki, biznes va IT ulanishi kerak. Masalan, 2014 yilda Sberbankning IT-dagi xarajatlari taxminan 65 milliard rublni tashkil etdi, 2015 yilda ular uchdan biriga o'sdi. Raqamli bank-dastur shunday qilib, bir necha yil oldin, smartfonlarning paydo bo'lishi bilan, kontent va xizmatlarni mobil platformalarga ko'chirish tendentsiyasi shakllandi. Bugun biz ushbu tendentsiyaning samarasini har qadamda ko'rmoqdamiz(-bank mobil ilovalari, - media ilovalari, - kommunal xizmatlar, – mahsulotlarga buyurtma berish, - temir yo’l chiptalarini sotib olish). Yangi xizmatni ishlab chiqish bunga yorqin misol bo'lishi mumkin.

NFC texnologiyasi (yaqin maydon aloqasi — "yaqin maydon aloqasi") mobil telefonni virtual bank kartasiga aylantiradi. Bundan tashqari, raqamli sohada messenjerlarni yangi xizmat ko'rsatish kanali sifatida rivojlantirish trendida, ammo aslida banklar BCS banki misolida ko'rganimizdek, o'zlarining asosiy mahsulotlarini

digital-da yaxshilash bilan shug'ullanmoqdalar. Bu umuman yomon emas, chunki aksariyat internet va mobil banklar hali mukammal emas. Hamma operatsiyalar odamlar uchun mavjud emas, mavjud bo'lganlarning hammasi ham qulay va tushunarli tarzda amalga oshirilmaydi. Istisnolar mavjud bo'lsa-da. Biroq, hatto eng ilg'or banklari ham jonli odamlar ishtirokida qo'ng'iroqlar qabul qilish markazlariga ega, chunki ba'zi savollarga javob beradigan to'liq avtomatlashtirilgan botlar etarli emasligidir. Masalan, botda orqali ma’lum bir yo’nalishda savol bilan murojat berilsa ushbu savol bot orqali berilsa-u javob yopilmasa, kimdir mijozga javob berishi kerak. Shunda startaplar buni xizmat ko'rsatishda asosiy oqimga aylantirmoqda, ammo banklar uchun bu yondashuv hali hanuz ham yangilikdir. Ya'ni, messenjer banklarning mijozlar bilan o'zaro munosabatlari uchun qulay kanalar qatoriga kiritsak bo’ladi. “Digital”da mijozlarga o'zlari va bank o'rtasida aloqa o'rnatishga imkon beradigan kanallar mavjud. Suhbatlar bank bilan bankning mijozlar o’rtasida onlayn aloqa kanali hisoblanib, ideal holda tezkor xabar almashish, savol-javob qilish imkoniyati mavjuddir. Ya'ni, suhbatlar aslida qo'ng'iroq markazlarning ishining chat orqali botlarda aloqa bo’lib, avtomatik ravishda yoki belgilangan jadvalga muvofiq har qanday harakatlarni oddiy foydalanuvchi bilan bir xil interfeyslar orqali bajaradigan maxsus dasturlarga o'tkazilishi mumkin. Moliya bozorida texnologiya allaqachon rivojlangan, bu erda to'g'ridan-to'g'ri suhbatda bir-biringizga pul o'tkazishingiz mumkin, balki do'stlaringiz bilan ham muloqot qilasiz. Banklarning ko’proq qismi qo'ng'iroq markazlari orqali emas, balki norasmiy suhbatlarni qabul qilishadi, bu erda onlayn muhit madaniyati mos keladi: kulgichlar, qisqartmalar, "salomlar" va, "chem"lardir.

Big Data bankning marketologlari katta hajmdagi ma'lumotlar bilan ishlaydi, mijozlarni guruhlarga ajratadi, keyinchalik ular uchun mahsulot ishlab chiqishadi. Big Data — bu katta hajmdagi ma'lumotlarni tezda qayta ishlashga imkon beradigan texnologiyalardir. Katta ma'lumotlar nafaqat tasavvur qilinadigan hajmda, balki bazalardagi hisob millionlab gigabaytlarga to'g'ri keladi. Masalan, HSBC banki kredit karta firibgarligiga qarshi yechimning bir qismi sifatida katta ma'lumotlar texnologiyalarini joriy etdi. Natijada, firibgarlik holatlarini aniqlash bo'yicha xizmatning samaradorligi uch baravar oshdi va uni aniqlashning aniqligi o'n baravar oshdi. Dastlabki ikki hafta ichida HSBC xavfsizlik xizmatining ettita mutaxassisi yangi jinoiy guruhlar va sxemalarni aniqladilar, ularning umumiy zarari 10 million dollardan oshdi.

Blokcheyn-bank manfaatdor shaxslar uchun erkin foydalanish uchun balkim mo'ljallangan ma'lumotlar omborga osongina kirish imkoniyati bo'lishi kerak. Bu har qanday ma'lumotni (masalan, moliyaviy yozuvlarni) ommaviy saqlash texnologiyasi bo'lib, uni tashkil etishning matematik printsipi ma'lumotni "orqaga qarab" yoki soxtalashtirishdan himoya qilishdir.

Misol uchun, agar siz faylni internetda serveringizga joylashtirgan bo'lsangiz, uning tarkibini to'satdan atrofingizdagilar uchun o'zgartirishingiz mumkin. Faylni

blokcheynda saqlash bilan-bu texnik jihatdan mumkin emas. Blokcheyn-bu barcha manfaatdor tomonlar ko'rishi va foydalanishi mumkin bo'lgan grossbuch, lekin ularning hech biri uni nazorat qila olmaydi yoki erta kiritilgan yozuvlarni o'zgartira olmaydi. Masalan, yangi yozuv — pul o'tkazish, aktsiyalarni sotib olish, boshqa bitim — birinchi bitimdan boshlab xronologik zanjirga joylashtirilgan mavjudlarga qo'shimcha ravishda kiritiladi. Butun zanjir, aslida blockchain, bir vaqtning o'zida yuzlab yoki minglab kompyuterlarda saqlanadi. Goldman Sachs, JP Morgan, Credit Suisse va Barclays kabi jahon miqyosidagi banklar allaqachon Blokcheyn ishini yaqindan o'rganish uchun R3 konsortsiumiga birlashgan. 2015 yil dekabr oyining oxiriga kelib konsorsium dunyodagi 20 ga yaqin yirik banklarni tashkil etdi. Internet texnologiyalarini rivojlantirish chakana banking endilikda raqamli bo'lib bormoqda.

Bu mobil internetning faol tarqalishi va mobil qurilmalarning mavjudligi bilan bog'liqdir. Tadqiqot natijalariga ko'ra, o'tgan yili bank chakana operatsiyalarining yarmidan ko'pi mobil va onlayn kanallar orqali amalga oshirilgan. Agar bunga bankomatlardan foydalanish qo'shilsa, "raqamli" bank operatsiyalarining ulushi 85% dan, yaqin kelajakda esa 95% dan oshadi. Internetdan foydalangan holda muvaffaqiyatli operatsiyalar (masalan, hisob-kitoblarni masofadan to'lash tizimi yoki hatto mobil ilovaning asosiy xususiyatlari) ko'pincha mijozlar uchun ijobiy his-tuyg'ularni keltirib chiqaradi.

Bu o’z navbatida, raqamli xizmatlarni taklif qilmaydigan banklarnung o'z mijozlarini sodiqligini yo'qotish xavfi ostida qoldirishidir. Endi butun dunyo bo'ylab banklar internet mahsulotlari va xizmatlarini joriy etishga majbur bo'lmoqdalar, aks holda ular bozor ulushini yo'qotish xavfi ostida qoladi.

Bankirlar o'zgarish vaqti kelganini tan olish kerak, ammo eski tartib qaytib kelmasligini to'liq anglamaydilar. Katta avlod mijozlari bankni o'zgartirishni juda istamasligi, xayollarni saqlagan xolda qolishini hohlaydi. Shu bilan birga, 20 yoshli bolalar bankni tanlashda faqat mobil va onlayn xizmatlarning mavjudligiga e'tibor berishadi.

Xullas mamlakatimiz taraqqiyotining ushbu bosqichida metropoliyalarda yashovchi fuqarolar va chekka hududlar, qishloq chekkalari aholisi o'rtasida turmush tarzidagi tafovut qanchalik kuchli ekanligini tushunish kerak. U erda odamlar ish haqini naqd pul bilan olishadi va ular bilan to'laydilar. Albatta, internet vaqt o'tishi bilan u erga keladi, ammo inson mentalitetini o'zgartirish qiyin. Aholining ushbu segmenti uzoq vaqt davomida bitimni amalga oshirish uchun insoniy muloqotga muhtoj bo'ladi. Raqamli muhitga intilayotgan mamlakatimiz uchun yangi mijozlarni sotib olish va eskilarini yo'qotmaslik uchun innovatsion texnologiyalar va an'anaviylarni birlashtirish kerak bo'ladi.

Adabiyotlar:

1. Banklar va bank ishi / Ed. D. e. n., professor I. T. Balabanov. - Sankt-Peterburg: Piter, 2001 Yil. Bank boshqaruvi. Darslik / Ed. D. e. n., professor O. I. Lavrushina. 3-nashr., qayta ko'rib chiqilgan va qo'shilgan M.: Knorus, 2009.

2. Blahman L. S. menejmentga kirish. Spb.: Sankt-Peterburg iqtisodiyot va moliya universiteti nashriyoti, 2005.
3. Vikulov V. S. tijorat bankining innovatsion tarmoqlarini rivojlantirishga kontseptual yondashuv / / moliyaviy menejment. — 2004. — № 5. 106-121-sahifa.
4. Vikulov V. S. bank innovatsiyalari tipologiyasi / / moliyaviy menejment-Menth. — 2004. — № 6. — C. 12–19. Dementyeva K. Sberbank mafkuraviy fikrlashni qo'llagan.
5. Vikulov V. S. bank innovatsiyalari tipologiyasi / / moliyaviy menejment-Menth. — 2004. — № 6. — C. 12–19. Dementyeva K. Sberbank mafkuraviy fikrlashni qo'llagan.
6. Zolotova E. A. Stavropol o'lkasidagi iste'mol kreditlari bozoridagi hozirgi vaziyat / / Moliya va kredit. — 2007. 32-son (272) 23-30-sahifalar.
7. Kruglov A., Otkritie bankining katta vitse-prezidenti va Otkritie Digital bo'limi rahbari, bankir portali.Ru, 01.06.2016 yil.

MOLIYAVIY NAZORAT VA UNI TASHKIL ETISHNING IQTISODIY MAZMUNI VA MOHIYATI

Tuychiyev Abdurahmon G‘ofurovich
i.f.f.d., dotsent,
Muhiddinov Nazirjon Davronboy o’g’li
TDIU, Andijon fakulteti “Bank ishi va auditi” ta’lim yo‘nalishi, 2-kurs talabasi

Annotatsiya: *Ushbu maqolada umumdavlat moliyaviy nazoratini tashkil etishning iqtisodiy mazmuni va mohiyati, moliyaviy nazoratning ijtimoiy va iqtisodiy takror ishlab chiqarish jarayonini uzluksiz rivojlanishi, ilmiy-texnik taraqqiyotni tezlashuvi, iqtisodiyotning barcha sohalarida sifat ko’rsatkichlarini yaxshilashni ta’minlashga yo’naltirilganligi bayon qulingan.*

Kalit so‘zlar: *Nazorat, moliyaviy nazorat, byudjet, byudjet jarayoni, byudjetdan moliyalashtirish, byudjet tashkiloti, davlat moliyaviy nazorati, moliyaviy nazoratning subyektlari, moliyaviy nazorat obyektlari, moliyaviy nazorat ta’moyillari, byudjetdan moliyalashtirish, byudjet tashkiloti, davlat moliyaviy nazorat.*

Iqtisodiyotni modernizatsiyalash va tarkiblashtirish sharoitida mamlakat iqtisodiyoti va moliya tizimining samarali amal qilishining zaruriy sharti bo’lib moliyaviy nazorat xizmat qiladi. Moliyaviy nazorat ijtimoiy va xususiy takror ishlab chiqarish jarayonini uzluksiz rivojlanishi, ilmiy-texnik taraqqiyotni tezlashuvi,